

Internationell neuro-psykoanalytisk konferens i Stockholm

referat och kommentarer

Den ryske neurologen Lurias och Freuds (Solms & Saling) försök att finna bryggor mellan neurovetenskap och utformandet av, och innehållet i, psykiskt inre liv har inspirerat psykoanalytiker och neurovetare till att utveckla en ny gren inom psykoanalysen, neuropsykoanalys (Kaplan-Solms, Solms), och gett upphov till en internationell sammanslutning, The International Neuro-Psychoanalysis Society.

Detta är ett utförligt referat från ett avsnitt av vad som framfördes vid den tredje internationella konferensen i Stockholm 1-2 september, med temat: Neuroscientific & Psychoanalytic Perspectives on Sexuality and Gender.

Jag har valt just detta eftersom jag finner innehållet mycket intressant för vår yrkesgrupp, samtidigt som det visar upp de svårigheter och frestelser till reduktionistiskt tänkande som lätt kan uppstå när man kommer i kontakt med naturvetenskapligt anlagd biologisk forskning. Samtidigt menar jag att det just i vår tid både är viktigt att orientera sig om och att söka integrera de neurovetenskapliga data som verkar relevanta för de processer vi kan iaktta i vår egen praktik. Och kan hända att det på sikt kan leda till revisioner av våra egna teorier. I vilket fall bör vi få en bättre grund för att hävda värdet av vår praktik inför andra terapeutiska fora, om vi kan följa den biologiska vetenskaps utveckling som gränsar till vår. Vi arbetar faktiskt själva inom den biologiska domänen, om än i vid mening!

Konferensen var tidsmässigt lagd bredvid COWAPs konferens med ett likartat tema och som redovisas på annan plats i detta nummer.

Det var ett stort åtagande att arrangera denna konferens och initiativtagaren, psykoanalytikern, och numera professorn, Irene Matthis och de andra i kommittén är att gratulera till att den fördes i land på ett bra sätt.

Det enda problemet, som dock inte kan lastas denna kommitté, var att deltagarna i den konferens som jag refererar inte fick några föredrag eller "summaries" i förväg, något som alltid underlättar förståelsen av föredrag i svåra ämnen som detta. Så småningom kommer de emellertid i tryck. Jag har inte haft tid att kolla upp innehållet i mitt referat med andra, varför det finns saker jag kan ha missförstått. Mina egna kommentarer framgår klart av texten eller så står de inom parentes.

Den evolutionära fördelen med sexuell reproduktion

Biologen och psykoanalytikern Larry Kunststadt klagade vilken fördel det var för en arts fortlevnad med sexuell förökning jämfört med en asexuell: I den senare bildas enbart en identisk avkomma, medan i den förra alla gener i genpoolen snabbt får visa vad de "går för" allteftersom en mångfald olika genuppsättningar tillåts bilda nya individer. Detta leder till att äldre individer får svårare att para sig i konkurrensen med andra, med den följd att gamla, skadade gener inte förs vidare. Dåliga mutationer försvinner snart. De genkombinationer eller mutationer som bäst kan verka för att individen skall kunna anpassa sig till en ny omgivning överlever lättast, vilket leder till att släkten bättre kan anpassa sig till ändrade förhållanden om så behövs.

Den sexuella olikheten möjliggör också en specialisering mellan könen. Inom vårt släkte, exempelvis, producerar kvinnan relativt få äggceller men är å andra sidan utrustad med egenskaper som gör att hon kan nära och vårda ett barn väl. Mannen däremot har en enorm mängd spermier som han i konkurrens med andra män kan sprida till många kvinnor. På detta sätt möjliggör naturen både en stor spridning av för släktet lämpliga gener och tillgodoser en kvalitativ omvårdnad av de individer som föds.

Den mänskliga hjärnbarken har i stort sett funnits i en halv miljon år men naturen har gett denna en del nya funktioner och på det sättet har människan som art uppstått. Det finns

anledning att tro att i genpoolen kapaciteten till attack och konkurrensförmåga har premierats hos mannen och Kronstadt framlade tanken, att ett biologiskt grundat script att döda fadern och att lägga hans ofta unga kvinnor, kan ha varit en bra handling för släktet i en arkaisk tid. Vi har således i vår "hårdvara" en invävd handlingsberedskap, som vi i vår tid, i vår västerländska kultur, söker "hantera", då vi bearbetar den oedipala konflikten. Evolutionens premiering av (territoriell och sexuell) aggressivitet hos mannen ger däremot nutidens människosläkte en del andra problem, som närmare dryftas senare i referatet när rhesusapornas sociologi beskrives.

Freuds Lustprincip och Sexualiteten

Neuropsykologen och psykoanalytikern Mark Solms menar att Freud sökte få sin sexualteori att överensstämma med Darwins; dvs att reproduktionen är det övergripande intresset för släktet och att därför sexualiteten skall tjäna denna. När han emellertid undersöker människans sexualitet finner han dock att varken objektet, målet eller källan, varur sexualiteten springer, i huvudsak tjänar reproduktionens syfte. Ofta gör den det inte alls: Det är inte bara det motsatta könet som är attraktivt, utan också de med samma kön, en själv (masturbation) eller andra objekt (skor etc), och inre föreställningar. Den sexuella aktiviteten används för mycket vidare syften än till att bara kopulera för reproduktion. Den sexuella lusten uppstår inte bara i genitalia, utan kommer också från bröstvårta, hud och anus. Dessutom har barnet drifter (suga, se och bli sedd, bli smekt, kittlad och t.o.m. bli lite rädd) som kommer in i den vuxna sexualiteten.

För Freud var tillfredsställelsen av alla dessa mänskliga drifter (partialdrifter, eng. component drives) lustfyllda (pleasurable) liksom den "rena" sexualiteten är det. Varför alla dessa drifter är lustfyllda också för den vuxna människan var till stor del oklart för Freud. Han drog emellertid slutsatsen att alla de nämnda drifterna både är självbevarande och sexuella till sin natur (och kan därför stå i reproduktionens tjänst?). Om tillfredsställelsen av en partialdrift inte hämmas på ett lämpligt sätt under barndomen uppstår det en störning i vuxenlivet. För Freud var människans, liksom det analytiska arbetets, huvuduppgift att föra in alla de ovanstående drifterna under reproduktionens hägn.

Solms menade att neurovetenskapen kan, eller småningom borde kunna, ge svar på dessa frågeställningar: Finns det en biokemiskt påvisbar skillnad mellan sexuell lust och lusttillfredsställelse och andra excitationer och belöningssystem? Är det biologiska underlaget för dem lika, åtskilda eller delar drifterna vissa biologiska system med varandra då de aktualiseras?

Konferensen var upplagd på så sätt att en biologisk forskare sökte ge ett svar på någon av dessa frågeställningar, varefter en psykoanalytiker, gärna med en avvikande uppfattning (counterpoint), gav sin syn på hans påståenden. Därpå följde en paneldiskussion. Senare "släpptes också golvet in" och gavs generöst med tid.

(Den biologiska) Grunden till människans sexualitet - eller?

Neurobiologen Donald Pfaff fick så ordet och han redogjorde för det biologiska korrelatet till mushonans sexualitet, som man anser är väl utforskad. (Jag är i detta referat osäker om det gäller mus eller råtta, så jag skriver bara mus i fortsättningen) Han menade att djur generellt undviker dem som utsänder alltför starka signaler, vilket också inkluderar alltför sexuellt aktiva mushannar. De senare misslyckas därför ofta att få en anknytning till andra möss. En viss grad av aggressivitet kan emellertid öka den sexuella lusten och det är ofta inom biologin som sexualiteten står i en motsatsställning till lust- (fylldhet) en (pleasure): "There is no pleasure in the pleasure principle", sade han och red därmed på den skenbart kvalitativa likhet, som översättaren till den engelska upplagan av Freud gör mellan sexuell lust och annat slag av lusttillfredsställelse, genom att använda ordet pleasure för båda (Är det således den

engelska översättningen av Freuds texter som spökar igen och/eller Freuds egen mångtydighet alt. oklarhet?)

Forskningen har kommit så långt att man kunnat avla fram möss som inte har den gen som framkallar den rent sexuella delen av det sexuella beteendet (sic!). På detta sätt har man kommit fram till att hos möss bara 30% av det "sexuella programmet" utgörs av "ren sexualitet". De övriga momenten av det sexuella beteendet initieras från den sk "reptildelen" av hjärnan (det retikulära systemet) och leder till en allmän aktivering av hela hjärnan (global arousal), vilken inkluderar de områden som utgör det biologiska korrelatet till affekter och kognition. Samma biologiska mekanism använder möss och andra däggdjur sig av vid andra tillfällen, såsom då de är alerta, är nyfikna, befinner sig i glädje etc.

Sexualiteten, liksom andra drifter och motivationssystem, använder sig av en kaskad av hormoner, enkephaliner och endorfiner i en för driften typisk proportionering för att påverka kroppen och modulera hjärnans verksamhet på ett sådant sätt, att då driften aktualiseras sätts ett komplext program igång som ger upphov till den subjektiva upplevelsen och det objektiva uttrycket av driften.

Jag antar att denna biologiska konstruktion medför att balansen och proportionerna av dessa ämnen av olika skäl kan förskjutas och därmed ge upphov till en svårighet både för individen och omgivningen att koda vilket eller vilka driftsuttryck som ursprungligen var aktuella. Jag tänker mig att en ursprungligen sexuell motivation under vissa omständigheter lätt kan övergå i aggressiv handling och vice versa; på samma sätt som ett "känna-tänkande" i dysterhet med en något annorlunda modulering av det centrala nervsystemet omärkligt kan övergå i ett kvalitativt annorlunda "känna-tänkande" präglad av sorg (se Insikten ovan).

Jag tycker att de ovanstående talarna väl knyter sig an till den kunskap som samlats också på andra håll, nämligen att Freuds sexualteori snarare förvirrar än klargör frågor kring sexualitet. Den sexuella driften är ju bara ett av våra olika motivationssystem, men sexualiteten är speciell genom att den är "stark" och att den, till skillnad från andra behov, ständigt gör sig påmind inom oss. I motsats till de flesta andra däggdjur har vi knappast någon avgränsad brunsttid, den pågår jämt, om än till stor del på ett för- och omedvetet plan. Den kan också kopplas till andra motivationssystem, såsom nyfikenhet och vilja till kunskap (sublimering). Det beror på att det biologiska korrelatet till vår sexualitet är så väl invävt i affekt- (det limbiska) systemets och hjärnbarkens neuronala nätverk. Vår hjärnbark, som är hierarkiskt överordnad de lägre centra i hjärnan, är enormt mycket mer utvecklad än musens. Utifrån detta faktum är det rimligt att förstå att det sexuella livet hos oss är mycket mer påverkbart och därför mer plastiskt i sin vuxna skepnad än musens.. Det är ju inte bara de andra drifterna, de andra motivationssystemen som påverkar sexualiteten, och hur denna skall tillfredsställas, utan sexualiteten påverkar ju också de förra systemen. Psykoanalytikern Howard Shevrin har föreslagit att man skall använda sig av det centrala nervsystemets aktiva söksystem (seeking-system) som det biologiska korrelatet till Freuds övergripande driftsbegrepp (se Insikten år 2000 n:o 5). I korthet vill jag här nämna Tomkins forskning kring affekter och sexualitet samt Lichtenbergs arbeten om motivation. Läs gärna Havneshöjden/Mothanders redogörelse för dessa tankegångar i den nya upplagan av deras bok.

Om rhesusapan

Ett av de intressantare föredragen hölls av etologen Stephen Suomi som talade om rhesusaporna och deras sociala liv. Han var tidigare elev till Harlow, vilken på sin tid hade en utvecklad dialog med Bowlby. Hans och psykoanalytikern Juliet Mitchells följdföredrag belyser på ett utmärkt sätt ett av neuropsykoanalysens huvudteman: Går det att forma meningsfyllda samband mellan djurs beteende (och våra föreställningar om deras inre liv) och människors psyken? Rhesusaporna kan betraktas som våra evolutionära kusiner och är den art av de högre djuren, som näst vår, har lyckats bäst att kunna överleva och trivas i de mest

olikartade miljöer. Naturligt finns de i Indien alltifrån högt upp i Himalayas bergsmassiv till ökenliknande områden. De lever även inne i städerna. De har inplanterats på de mest olika håll i världen i övrigt och har även där kunnat få fäste och utvecklats. Av många betraktas rhesusapan liksom råttan som en ogräsräs.

Rhesusapan har en genetisk uppsättning som till 94-95 % överensstämmer med vår (att jämföras med 98-99% hos chimpansen).

Den lever ungefär 20 (-30) år om den inte råkar ut för olika skador och allvarliga infektioner. Dödsorsaken brukar vara kärleksjukdom som ger hjärtinfarkt, hjärnblödning eller cancer; kort sagt i stort samma dödsorsaker som hos oss människor.

Sociologi

De lever i trupper (troups) om 20 - 30 individer upp till 200 stycken och är organiserade efter en matrilineär princip i olika familjeenheter: Honorna lever alltifrån födseln kvar inom samma enhet, i vilken den äldst levande honan har makten följt av hennes äldsta dotter och så vidare i nedåstigande led. Varje sådan enhet är, tillsammans med de andra enheterna, inordnade i ett hierarkiskt system, i vilket det yngsta barnet i den enhet som är högst i hierarkin står högre än den äldsta honan i den påföljande enheten (se figur, som är enkel och består av räta trianglar vars ena spets är riktad nedåt och går in i toppen på nästa triangels spets etc i en lodrät men lätt sned riktning Om det är svårt att göra, så stryk figuren!). Av intresse i detta sammanhang är, att när den äldsta honan (som ju oftast inte är moder till den senaste kullen, utan sannolikast en "gammelmormorsmor") dör, så uppstår det ofta en kris inom enheten under vilken medlemmarna uppvisar tecken på en förvirrad koherens (i sina relationer till andra medlemmar och kanske också i deras eget beteende i förhållande till sig själva).

När de blivande hannarna kommit i puberteten sticker de iväg från truppen eller kastas ut av honorna och bildar så postpubertala gäng utanför truppen. När en hane blir vuxnare söker han ta över makten från den ledande hannen inom en enhet. Sannolikt ger han sig på en av de enheter där hannen inte funnits en längre tid, eftersom att ju längre en hane funnits i en enhet, dess högre status har han och dess mer motstånd kommer därför utmanaren att möta från de andra medlemmarna i truppen. Det leder naturligtvis till svåra kamper: förlorar den unge får han dra sig sårad tillbaka. De flesta hannars öde är att de inte någon gång under sin livstid lyckas få kopulera och de dör småningom i ensamhet utanför truppen. (Om den unge hannen lyckas, betäcker han honorna och söker döda de ungar som redan finns. Han sörjer därmed för att andras gener inte förs vidare. Den utkastade äldre hanen går mot en död i ensamheten - från ett TV program om rhesusaporna i somras i SVT eller Discovery).

Denna typ av kultur leder till att de vitalaste och mest välanpassade hannarna vinner, i meningen att de kan få sina gener att leva vidare. Detsamma gäller honorna, som inte tar emot vilka hannar som helst, utan med andras hjälp i truppen skjuter bort de som är misshagliga.

Den nya hannen måste inte bara kunna slåss och vara adaptiv inom enheten. Han måste samtidigt vara klar över enhetens plats inom truppens hierarki och genom sitt beteende inordna sig i denna, annars får han svåra problem. En hane kan stanna kvar inom samma enhet under några år och sedan, om honorna inte är tillfreds, förskjutas av dem, eller så vill han själv söka slå sig in i en annan enhet. På detta sätt kan en aphanne, som lyckats väl, leva i 4 - 5 olika enheter under sin livstid - en seriell monogami således.

Utvecklingspsykologi

Rhesusapornas livscykel är ungefär 4 ggr kortare än vår och de olika utvecklingskedena står i övrigt märkvärdigt väl i proportion till våra egna. Multiplicera därför med fyra nedan för att jämföra med vår utveckling:

Apbarnet är totalt kontaktberoende av modern under den första månaden och hon är samtidigt helt nödvändig som yttre värmekälla för det och därför utvecklas en mkt stark anknytning

mellan barn och moder (Jfr det Hofer (Taylor) visat om spädbarn-modersrelationen; att bara en viss del av det vi vanligtvis hänför till symbiosen är en psykisk process och att vi negligerat den biologiska dimensionen av spädbarnets utveckling). Samtidigt får hon ett starkt stöd från de andra honorna i hennes grupp (och trupp) och man söker hålla fadern borta från barnet.

Under andra månaden lämnar babisen modern för korta perioder men har då alltid synkontakt med henne.

Vid 6 månaders ålder befinner sig barnet hos modern bara en fjärdedel av tiden medan den övriga tiden ägnas åt lek med de andra barnen. Det finns alltid barnkullar som är lika gamla eftersom alla barn föds under 2-3 månader på året.

Under perioden ½ - 3 års ålder upptas barnets tid av att vara tillsammans med de övriga ungarna och den tiden upptas alltmer av lek med en kulmen vid 1½ års ålder. Pojkarna tar oftare initiativ till lek (beskriven som 'rough and tumble play', se Panksepp) och leker dessutom mer än kvinnorna. Leken hjälper barnen att finna utlopp för sina olika motivkrafter i social interaktion. Den hjälper i synnerhet hannarna att socialisera sig utan att aggressionen tar överhanden. 6 veckor gamla babisar börjar göra kopuleringsrörelser mot andra och könet spelar då ingen roll. Vid ett års ålder har de lärt sig bättre och här börjar könsskillnader visa sig genom att pojken gör det mer. Vid adolescensen vet de hur man kopulerar.

Abnorma livsmönster

Har rhesusaporna inte haft tillgång till lekkamrater under uppväxten blir det svårare. När man studerar hur de hanterar avvikelser inom sin egen art är det viktigt att ha i minnet att de, till skillnad från människorna, inte utvecklar empati i förhållande till andra individer.

(De har naturligtvis förmågan till "djurisk empati" i meningen att de svarar på den andra som en del i ett interaktivt schema medan de däremot (sannolikt) inte upplever sig själva som individer och därmed inte heller andra som sådana. De har inte (någon känd) förmåga att mentalisera (Fonagy). De har liksom vi ett intensivt känsloliv men känner därför inte skuld eller skam och andra s.k. sekundära affekter. De Waal har dock visat att de kan lära sig (uppvisa) skam, samt kan lära sig konfliktslösnig av andra apsläkten, såsom av makaker, så att konflikter som brukar avhandlas aggressivt minskar till en tredjedel.)

Honorna tas om hand väl inom varje familjeenhet och enheten kan relativt väl "klara av" mindre adaptiva honor och behålla dem inom enheten. Avkomman av hankön har det emellertid svårare. Som jag tidigare beskrivit stöts de ut från truppen vid puberteten och bildar adolescenta gäng. Under den perioden i hannarnas liv dör ungefär hälften. Det huvudsakliga skälet därtill är, anser man, brister i de unga hannarnas personlighet. Till skillnad från honorna möts de avvikande av hankön av mindre tolerans både inom den egna gruppen och omgivningen.

Mellan 5 - 10 % av avkomman får ofta impulsgenombrott som oftast är av aggressiv art och de får då omgivningen på sig. Det gäller i huvudsak de blivande hannarna. En rhesusapa måste använda sig av aggressivitet för att lyckas i livet. Apungen måste lära sig att kontrollera sin aggressivitet. Man har kunnat visa att dessa apor redan tidigt har en brist på serotonin i hjärnan. De får därför en sämre förmåga att "känna-tänka" (Ramberg) vilket leder till lekavbrott och mindre leklyst och ger upphov till svårigheter inom kamratgruppen och gentemot de äldre. Man undviker dem; de stöts ut och blir isolerade och förlorar därmed vidare tillfällen till lek, varför de lär sig mindre etc. De stöts helt ut från truppen före 3 års ålder, dvs före puberteten, och tvingas leva som solitärer och dör inom något år.

Man har kunnat visa att små apungar som har en låg serotoninivå i spinalvätskan i framtiden får problem. Detta verkar bero på en ärftlig mekanism; det finns för lite av, alternativt felsyntetiseras, ett enzym i den produktionskedja som leder till utvecklandet av serotonin: Då man vid 1 månads ålder undersökte sådana apabarn med Brazeltons spädbarnstest visade det

sig att de hade en sämre förmåga än de andra att upprätthålla en stabil psykofysisk balans (en riskfaktor för människobabissar), de hade dessutom en sämre förmåga att upprätta en visuell och auditorisk kontroll jämfört med de andra. Vid lek var de mer våghalsiga och de eskalerade ofta lekarna i mer aggressiv riktning än de andra, varför de jämnåriga börjar undvika dem. Då de som tonårsapor erbjöds fri sprit ("Happy hour"- experiment) drack de påfallande mer.

Dessa iakttagelser stämmer också överens för människor: Deprimerade och självmordsbenägna personer och de med aggressionsproblematik har statistiskt en lägre serotonininnehåll i spinalvätskan.

(vad jag känner till är det inte klarlagt om det beror på en hereditär defekt och/eller på en traumatisk uppväxt. Tidig stress pga traumatisk uppväxt blir oftast kronisk och påverkar därmed i framtiden individens serotonininnehåll och därmed förmågan att "känna-tänka").

Ur evolutionär synpunkt borde naturligtvis denna genetiska defekt rensats ut efter ett antal generationer. Man har emellertid funnit en relativt konstant frekvens av denna bristfälliga gen hos dessa apor (vilken kanske i andra sammanhang eller i andra kombinationer utgör en fördel). Man tror att svaret på gåtan är truppens tolerans för de unga honorna; att de senare med god moderlig omvårdnad inte utvecklar så svåra beteenden att de måste stötas ut. Av denna orsak finns gen-"defekten" ständigt närvarande i genpoolen.

Man har visat med experiment att om en unge med denna bristande genuppsättning omhändertas av en mamma som är frisk, så utvecklar varken den blivande hannen eller honan de beskrivna problemen: "Nurture helps nature".

Om däremot en hona som har en störning, eller som av andra skäl befinner sig i ständig stress, får en sådan unge, uppstår det en mer problematisk situation.

Om ungarna lämnas åt sig själva klarar sig de aktuella apungarna dåligt och stöts snart ut.

Egna kommentarer

1. Luria har visat att så fort en högre hjänverksamhet "kopplats in på nätet" så är denna överordnad all annan hjärnaktivitet. Den påverkar således lägre och evolutionärt tidigare anlagda "hjärncentras" aktivitet på ett sådant sätt att den aktivitet som tidigare funnits kvalitativt förändras. När t.ex människobarnet når latensåldern tas ytterligare en del av hjärnan i bruk. Därvid kommer den inre världen gradvis att förändras, och barnets primitiva, egocentriska världsbild med dess likaledes primitiva lösningar, som primärprocessstänkandet dittills stått för, hämmas för en tid. Under förpuberteten och den tidigare puberteten, då den biologiska "timern" för könsmodnaden slås på, "kopplas ytterligare en del av hjärnbarken in", och då vidtar en ofta kaotisk kamp mellan gamla och nya föreställningsvärldar - de senare möjliggjorda av den ökade tillgången på aktiv hjärnbark, som i sin tur möjliggör mer komplexa sociala skeenden - för att småningom ersättas av ett mognare, mer integrerat "känna-tänkande". Hos en normalt utvecklad adolescent finns således inte "rena" primitiva världsbilder kvar. I vissa affekttillstånd kan individen emellertid förenkla livslösningarna; det vi (oegentligt) kallar regression. Vid en traumatisk uppväxt, under vilken hjärnan kroniskt har påverkats av stress, uppnås inte denna integration.

Av det ovanstående bör det framgå att det inte direkt går att jämföra vårt inre liv med en evolutionärt lägre stående apas. Likväl kan man tänka sig att perceptions- och beteendemonster från tidigare evolutionära lösningar på problem kan finnas inom oss som möjliga "blue-prints" att söka återfalla till, när livet blir för svårt eller frestelsen därtill för stor. Jag tänker i dessa sammanhang på Freuds fylogenetiskt färgade tankar kring olika psykiska störningar, Jungs arketyper och Bions förföreställningar.

Vi kan se det analogt med hur de olika potentiella handlingsmönster (fantasier), som ingår i den oidipala konflikten alltid finns inom oss som potentiella medvetna/omedvetna motiv till

olika ageranden, även efter att de bearbetats och integrerats av Mind och idealt i sen adolescens givit upphov till ett kombinerat inre föräldraobjekt.

2. Med lite humor och ovetenskaplighet kan man säga att de beteendemönster och normer som tycks råda bland rhesusaporna i stort tycks motsvara vad som krävs av människor inom de flesta mänskliga organisationer och gruppbyggnader - "efterapning och inrangering på Apberget". Det kräver ett Mind som medvetet, men främst omedvetet, fungerar efter de principer som Bion beskriver styr en grundantagande grupp, eller att individen i stort fungerar utifrån en adhesiv identifikation (Meltzers dimension två), dvs en utvecklad form av hämning. Hos människan krävs det, förutom vitalitet, aggressivitet, med förmåga till kontroll av densamma, anknytning till personer högt upp i hierarkin, förförelsekonst och en förmåga och vilja att passa in i det relationsmönster som gäller inom det hierarkiska systemet.

Dessutom krävs naturligtvis av individen vissa färdigheter eller egenskaper som är begärliga för gruppen om individen skall lyckas att få en statusposition. Hans beteende måste emellertid alltid inordnas i den större hierarkins intresse. Förhoppningsvis kan vi med våra, jämfört med rhesusapans, större mentala resurser forma bättre förutsättningar för en högre toleransnivå, och därmed diversifiering, och kreativitet.

3. Jag har beskrivit, att när den äldsta honan dör, faller storfamiljeenhetens koherens ofta samman och aporna uppvisar tecken på stor förvirring. Jag tänker mig att de inte längre kan upprätthålla en funktionsautonomi, eftersom denna inte tillräckligt internaliserats : Vi kan se likheter med detta fenomen inom familjesystem där man av olika anledningar inte har kunnat tillåta en individuations- och autonomiprocess hos barnen. När barnet påbörjar den biologiska frigörelseprocessen vid puberteten, kan denna resultera i en psykos eller allvarlig psykosomatisk sjukdom, som ett (oftast omedvetet) försök att samtidigt både bibehålla relationen till familjen och att frigöra sig. Andra sätt att undvika separation på ett djupare plan kan vara att någon av de äldre får likartade svåra symptom. De kan inte fortsätta att fungera då (det yttre) systemet inte längre håller dem samman. Vi kan ofta diagnosticera de enskilda individerna inom en sådan familj som preoidipalt störda på olika sätt. (Jämför med Mitchells kommentarer i det följande).

4a. Överför man resultaten av apexperimenten direkt till människan skulle det innebära att man inriktade sig på att förändra dessa gener eller, i likhet med apanerna som just tagit över en familjeenhet, söka se till att för samhället oönskade individer försvann på ett mer eller mindre etiskt skrämmande sätt - vi kan ha förra århundradets olika försök därtill i åtanke.

4b. Ett annat sätt kan bli att man ger dessa barn (en tidig diagnos på en bristande serotonnivå i hjärnan går ju att få) antidepressiva från start och livet ut. Ingen av oss vet vad detta skulle betyda. Att sätta in antidepressiva hos vuxna och tonåringar kan ha den effekten att självdestruktivt och negativt "känna-tänkande" upphör eller minskar i intensitet, och att hjärnan får vila från stress, vilken vi vet kan skada hippocampus (grovt: ett område i hjärnan som för samman olika data så att de ger upphov till ett sammanhängande minne) och därmed skada förmågan till inlärning och omdöme. När antidepressiva medel sätts ut intar det limbiska systemet (inklusive amygdala) - "känslöhjärnan" - återigen sin framträdande plats vid forandet av våra perceptioner och upplevelser. I många fall har kanske individen under medicineringen hunnit utveckla ett bättre fungerande socialt nätverk och hunnit pröva och internalisera nya relationsmodeller. Jag (och andra kollegor) har också hört att många tycker att de blivit mindre empatiska, att de "dragit sig åt det hypomana hållet" och att de känt mindre kontakt med sig själva. Vid utsättandet återkommer ofta de inre konflikterna och förhoppningsvis kan de då bearbetas på ett mer fruktbart sätt än tidigare. I annat fall återgår man "till det gamla". Man vet emellertid nu att man med hjälp av förändringar av hjärnans "biokemiska balans" (och inte ens psykiska inre och sociala liv) kan styra det psykiska tillstånd som bestämmer vidden av vad man kan "känna- tänka" och att detta kan påverkas av medel som samhällets psykiatriska expertis uppmanar att man använder sig av. Det öppnar

sig en ny värld på gott och ont: För vår del kan det innebära att i framtiden ett flertal individer och problemfamiljer går på olika droger som förändrar stämningläget i stället för att tvingas att bearbeta konflikter och sörja olika slags förluster. Samhället kommer att uppmuntra vissa typer av processer som troligtvis ytterligare uppmuntrar den redan föreliggande tendensen till narcissistiska personlighetslösningar i samhället, eftersom (nödvändigt) utvecklingssörjande upphör, som möjliggör för oss att lämna infantila världsbilder och andra illusoriska föreställningar om våra möjligheter i livet .

Förskrivningen av dessa medel går allt längre ned i åldrarna och vi vet inte än hur organismen i sin helhet (och familjen) påverkas av detta. Redan nu vet vi att andra medel, såsom amfetamin, som skrivs ut till barn med störningar med symptom som påminner om dem ovan, minskar barnets lust till lek, vilket förutom den process som drömmarna i någon mening avspeglar, är den aktivitet som är viktigast för barnets förmåga till inläring.

Förutom alla risker som är förknippade med att översätta resultat av djurförsök till människa ger det ett stöd för tanken att psykoanalytiskt arbete med barn är verksamt samt rimligtvis också med vuxna. Det senare kanske inte är lika förändrande i djupet men kan likväl vara av avgörande betydelse för individen.

Psykoanalytiskt gensvar (counterpoint)

Psykoanalytikern Juliet Mitchell: Vetenskapens domän är annorlunda än det verkliga livets. Inom den förra görs experiment. I det verkliga livet pågår komplexiteter med en oändlig mängd variabler.

När man åberopar vetenskapliga undersökningar på djur för att söka klarlägga mänskliga beteenden finns det alltid en risk för att man hamnar i en social darwinism, och därmed i en reduktionistisk förklaringsmodell.

Det finns flera skäl varför data från rhesusapors utveckling inte direkt kan appliceras på människors.

1. Människor är annorlunda än djur. De växer in i en kultur. Så t.ex finns det inga alkoholister bland muslimer eftersom de har ett religiöst påbud att ingen får dricka alkohol. Ett sådant påbud

(i solidaritetens namn) skulle inte en rhesusapa kunna följa.

2. Rhesusapungen är nära modern hela tiden; i början rent kroppsligt och senare inom synhåll. Det är först vid puberteten som unghannen lämnar modern och truppen. Unghonan stannar kvar i moderns närhet även som vuxen.

Människan föds in i en annan livssituation. Modern är ofta borta och samspelet mellan hennes närvaro och frånvaro är avgörande för barnets psykiska utveckling. Att lära sig leva i frånvaro av modern är människans (kanske mest) grundläggande existentiella predikament.

Om Bowlby undersökte närhet och anknytning (attachment), så undersökte Freud och senare också Klein, som ju menade att även spädbarnet har ett tänkande, vad som sker i Mind under avskildhet (detachment).

3. För rhesusapungens utveckling är inte fadern central. För människobarnet är fadern i högsta grad central. Även när han är frånvarande är det lilla barnet ständigt upptaget av honom.

4. Lustprincipen för rhesusapan som vuxit upp i kontinuerlig närhet till modern måste uttrycka sig på ett kvalitativt annorlunda vis än hos människan: Uttrycken och målen för människobarnets och den vuxnes sexualitet kommer att präglas av hur närvaro-frånvaro mönstret visavi huvudsakligen modern, men också fadern, sett ut under uppväxten. Människan är tvingad att för sin överlevnad tänka ("känna-tänka") de tankar som uppstår under moderns frånvaro och hon måste för sitt inre söka "hallucinerat fram" en bild av henne eller något som minner om henne.

Hon måste dessutom lära sig att så väl stå ut med frånvaron att hon kan skapa inre föreställningar av själva frånvarandet. (Jag tänker mig att hon menar något i stil med Bions 'närvaron av den frånvarande modern.') Sett ur detta perspektiv orsakas en stor del av den lust/tillfredsställelse (pleasure - principle) - och kanske senare glädje - som uppstår i den sexuella föreningen av, att människan under denna återfinner sin inre moder, eller den inre föreställning som motsvarar en sådan återkomst; detta analogt med den glädje som det lilla barnet får, när det återfår sin mor.

Härav följer att den mänskliga sexualdriften inte har ett fixerat (yttre) objekt, utan dess inriktning är att återfinna det 'inre objektet'.

5. I den sexuella lusten (engelska: desire. Jag vet inte om hon åsyftar den franska psykoanalytiska termen) ryms också viljan att döda fadern, men den lusten är omedveten och kan bara avlyssnas som ett omedvetet språk. Denna lust har inte rhesusapan

Egna kommentarer.

Ad 1. Apor kan föra över nyvunna kunskaper till andra inom gruppen utan att ta vägen via genetiska förändringar. Även för dem är kulturen nödvändig.

Ad 2. Vad jag fattar har människans hjärnvolum inte ändrats nämnvärt de senaste 30.000 åren. Hjärnbarken var troligtvis redan då grovt sett lika välutvecklad som nu vad gäller antalet hjärnceller. Edelman (neurodarwinism) har ju visat att hjärnans organisation förändras i interaktion med omgivande miljö. Vi vet också att den evolutionärt senast utvecklade hjärnbarken inte är "fullt utvuxen" förrän kring 18 års åldern. Det finns skäl att anta att hjärnan utvecklats i samband med utvecklandet av den finmotorik som krävs för användning av redskap och än mer i samband med att talet utvecklades (se tex Deacon). Det torde vara rimligt att tänka sig att det skedde en ny stor förändring i Mind, när människan lärde sig att förädla spannmål och byar uppstod och att ytterligare förändringar skedde alltefter att större och mer komplexa samhällen uppstod.

Tidigare, då människosläktet var ett nomadiserande folk, torde barnet hela tiden varit i närheten av modern. Mitchells tankegångar om moder-barn- situationen verkar emellertid definitivt rimlig om vi betänker de senare hundra årens stadskultur.

Ad 3. De flesta moderna västerländska kulturer är patrilineära och monogama och därför har fadern både makt över den materiella strukturen och sexualiteten. Lösningen av den oedipala konflikten borde ju bli annorlunda i ett familjesystem där far- eller morföräldrarna eller ett råd av äldste har den exekutiva makten, medan fadern bara har den sexuella och bara en viss fysisk och materiell makt inom familjen.

Ad 4. En intressant och viktig anknytningsteoretisk synpunkt. Den gav mig ytterligare en förklaringsfacett till varför speciella fantasier under samlaget för flera människor är viktiga, om än obehagliga: Det är ett sätt att (i juxtaposition) sammanföra ens inre viktiga objekt, även de som skapats när modern resp. fadern varit frånvarande eller alltför skrämmande och där kanske dessutom frånvaron lindrats av reell eller mental masturbation.

Ad 5. Sant. Det är faktiskt bara människor som har dödande lustar i sex, om än oftast omedvetet och i "uppblandad" tappning. Den unge rhesusapan angriper ju den äldre hannen i en kamp på liv och död samt söker döda den äldres barn. Apan, liksom andra däggdjur kopplar inte samman sexuell lust och dödande. Det är något speciellt mänskligt.

Jag antar att hon menar att det i rhesusapans verklighet inte existerar en omvårdnadssituation i vilken fadern är involverad såsom det gör hos människan. I stället finns det hos dem en matriarkal organisation där man lyder den äldsta honan, som har omvårdnadsmakten. Av det följer att det hos apungen inte uppstår en lika stark mamma-pappa-barn triangel och att det därmed inte finns någon grund för en oedipal konflikt som liknar den mänskliga, där det finns positiv anknytning till både far och mor. Att viljan att döda fadern hos människan alltid skulle vara omedveten kan hon väl inte mena. Om han över huvud inte varit positivt knuten till

barnet utan enbart, utifrån barnets erfarenhet, och moderns, använt sig av aggressiv maktutövning borde väl en medveten tanke vara rimlig.

Andra delar av denna konferens refereras och kommenteras i tidskriften Paraplyet

Litteratur:

- Bion, W. (1993) Vid närmare eftertanke. Natur och Kultur.
- Brazelton, T.B. (1984) Neonatal Behavioral Assessment Scale. London. Spastics International Medical Publications.
- Deacon, T (1997) The Symbolic Species. Norton & Co..
- Edelman, G. (1992) Bright Air, Brilliant Fire. Allen Lane. The Penguin Press.
- Fonagy, P.(2001) Attachment Theory and Psychoanalysis. Other Press.
- Kaplan-Solms, K. & Solms, M.(2000) Clinical Studies in Neuro-Psychoanalysis. Karnac Books.
- Luria, A.R. (1973) The Working Brain. Basic Books.
- Meltzer, D. (1996) Den Psykoanalytiska processen. sid. 264-267 i Efterord. Natur och Kultur.
- Mitchell, J. (2002)..... .Divan n:o 1-2
- Panksepp, J. (1998) Affective Neuroscience. Foundations of Human and Animal Emotions. Oxford Univ. Press.
- Ramberg, L. Det symboliserande självet i Wrangsjö, B. (1999) Barn som märks. Natur och Kultur.
- Solms, M. & Saling, M.(1990) A moment of Transition. Karnac Books. Innehåller två i huvudsak neurologiska artiklar av Freud från 1888, och som således föregår Projektet och On Aphasia, och som i sin tur diskuteras av förf.
- Taylor, G. (1987) Psychosomatic Medicine and Contemporary Psychoanalysis. I.U.P. de Waal (?) referat från förkommen tidningsartikel
- .